

AVSPÄNNINGENS ÅR — 1959?

Av professor TORVALD HÖJER

VID SLUTET AV ÅR 1958 var det framför allt två världspolitiska frågekomplex, som stodo i förgrunden. Den starka kinesiska aktiviteten vid Formosasundet under en stor del av hösten hade ännu en gång ådagalagt, hur lätt konflikten mellan de rivaliserande makthavarna i Peking och på Formosa kunde tänkas indraga den övriga världen i en allmän katastrof. Och från november hade den ryska regeringen genom att åter aktualisera Berlins internationella ställning till synes med berätt mod antänt en stubintråd, som i vidrigt fall kunde utlösa en total explosion. Det är faktiskt samma frågor eller, bättre uttryckt, de djupare motsättningar och utvecklingsmöjligheter, vilka sammanhånga med dem, som under 1959 framför andra ha sysselsatt den utrikespolitiska spekulatören. Å ena sidan har Berlinfrågans tillspetsning genom det ryska utspelet i november 1958 under hela året utgjort ett huvudmoment i dragkampen mellan de stora västerländska makterna och Sovjetunionen, å den andra har det röda Kinas allt mera ohöljda aggressivitet och de komplikationer, vartill denna till äventyrs kan leda, bildat

en gåtfull bakgrund till det mera öppna och konturskarpa spelet mellan Washington, London, Bonn, Paris och Moskva.

Den ryska spelöppningen i Berlinfrågan hade åtminstone formellt ställt Västern inför ett slags ultimatum med sex månaders löptid, efter vars utgång snart sagt vad som helst kunde hända. Sannolikt var visserligen det ryska draget främst taktiskt betingat. Det gällde för Kreml egentligen att genom en manöver, som hade goda förutsättningar att splittra motspelarna, dels komma närmare det möte på högsta nivå, som länge hade framstått såsom ett eftertraktat mål för Krusjtjevs rastlösa aktivitet, dels föra det tyska problemkomplexet över huvud taget ett steg närmare en lösning, som åtminstone de facto ytterligare konsoliderade Moskvas största vinst av de första efterkrigsåren — den kommunistiska regim, som påtvingats en avvisande folkopinion mellan Oder och Elbe. Men sådant läget var, bestod till synes en allvarlig fara för att Kreml skulle manövrera in både sig själv och motparten i en situation, där en väpnad konflikt plöts-

ligt skulle komma att te sig såsom den enda lösning, som möjliggjorde ett bevarat ansikte.

Inför de hotande utsikterna till en verkligt allvarlig konflikt mellan de stora militärmakterna tilltog givetvis den latent oron hos den breda befolkningen i de länder, som kunde förutsättas bli särskilt hårt träffade av ett krig utkämpat med atomvapen. Bland dessa stod England i främsta rummet. Det hade redan sedan åtskillig tid varit uppenbart, att arbetarpartiet räknade med att som ett viktigt verktyg för att ur oppositionsställningen än en gång tränga sig fram till maktens köttgrytor använda beskyllningen eller insinuationen, att den konservativa regeringen inte med tillbörligt allvar bemödade sig om att göra allt, som göras kunde, för att dämpa de storpolitiska motsättningarna i Europa. Nu nalkades den tidpunkt, då de konservativa skulle bli nödsakade att ännu en gång vädja till väljarnas ynnest. Efter den snöpliga utgången av den stora Suezaktionen 1956 hade torykabinettets aktier stått mycket lågt ute i landet. Det gällde för regeringen, och med hänsyn till moderna allmänna vals benägenhet att bli plebiscit mellan de rivaliserande partiledarna personligen gällde det alldeles speciellt för Harold Macmillan själv att inte försumma något, som kunde övertyga väljarkåren om att varje beskyllning mot premierministern för bristande nitälskan om fredens och

avspänningens sak vore helt och hållet grundlös.

Mot slutet av februari anlände Macmillan själv till Moskva för personliga överläggningar med Krusjtjev och hans män. Den med största möjliga publicitet omgivna fredssonderingen resulterade i att Moskva visade sig berett att delta i ett utrikesministermöte i Genève för behandling av Berlinfrågan, de tyska spörsmålen och den europeiska säkerhetsfrågan i dess helhet. Ryssland avstod från att för tillfället yrka på det möte på högsta nivå, som det tidigare hade begärt, och beträffande själva Berlinfrågan sköts den ryska ståndpunktens ultimativa karaktär åtminstone tills vidare åt sidan.

De överläggningar, som under våren så fördes inom västmaktsalliansen för att förbereda Genève-mötet, visade vad som f. ö. redan tidigare hade varit klart för uppmärksamma iakttagare, nämligen att ganska stora meningsskiljaktigheter numera rådde mellan västmakterna inbördes. Den tyska regeringen och tydligen förbundskansler Adenauer själv i synnerhet hyste den särdeles välgrundade farhågan, att en uppgörelse i avspänningssyfte svårligen kunde bli annat än ogynnsam ur tysk synpunkt. Om något slags kompromiss skulle uppnås i de stora europeiska frågorna, kunde den nämligen ej gärna komma till stånd på en annan basis än status quo, dvs. den skulle innebära, att västmakterna

erkände de resultat i Mellan- och Sydösteuropa, som Stalin under de första tre efterkrigsåren hade vunnit med våldsamma och bedrägliga medel. Den Eisenhower-Dulles'ska regimens ursprungliga »roll-back»-program, som ju aldrig hade ens tillnärmelsevis börjat förverkligas, skulle definitivt begravas och därmed varje förhoppning att inom en överskådlig framtid uppnå drägliga livsvillkor för de hundra miljonerna människor i Balticum, mellan Oder-Neisselinjen och Rysslands västgräns före 1939 samt på större delen av Balkan. Framför allt måste ett accepterande av status quo omöjliggöra varje ur västerländsk synpunkt rimlig lösning av det tyska återföreningsproblemet. Det skulle nämligen innebära ett erkännande i någon form av den våldsregim, som de makthavande i Pankow med hjälp av ryska bajonetter lyckats upprätthålla över befolkningen i den tyska östzonen. Även i detaljfrågan Berlin måste en uppgörelse under alla omständigheter bli ofördelaktig, eftersom den enligt do-ut-des-principen alltid måste komma att innebära något slags försvagning av den fria världens hittillsvarande positioner i den forna rikshuvudstaden. Rent sakligt sett måste alltså en överenskommelse med Moskva, så snart som förhandlingen ej kunde föras från positionen av överlägsen styrka, medföra en försvagning av Tysklands och hela den fria världens ställning

gentemot östblocket, ödesdiger både omedelbart och — kanske ännu mera — på längre sikt.

De tyska betänkligheterna mot Macmillans avspänningspolitik delades i huvudsak av den nya franska regimen under general de Gaulle. Bägge de stora mellaneuropeiska länderna motsatte sig ett otillräckligt förberett möte på högsta nivå, vilket kunde befaras leda antingen till farliga eftergifter eller också till en brytning, där stora delar av världsoptionen måhända skulle tillskriva Västern skulden. De ogillade också den Macmillan tillskrivna beredvilligheten att gå med på en militärt uttunnad zon i Centraleuropa — ett projekt, som givetvis ur både fransk och tysk synpunkt innesluter mycket stora och omedelbara riskmoment.

I fråga om motiven till de Gaulles uppslutning vid Adenauers sida föreligger en viss osäkerhet. Det kan givetvis vara så, att den franske ledaren är sakligt övertygad om riskerna av en så prononcerad »appeasement»-politik som den, vilken Macmillan ansett sig böra bedriva under halvåret före det engelska valet. Det är likaledes möjligt, att de Gaulle är lika övertygad som Adenauer om den bjudande nödvändigheten att röja alla tyskfranska misstämningar ur vägen och för framtiden få till stånd ett uppriktigt och varaktigt samarbete mellan den europeiska kontinentens båda hittillsvarande bältespännare. Men det är också tänkbart,

att den franska politiken i dessa frågor varit mer eller mindre taktiskt betingad. De Gaulle kan genom att stödja Adenauer ha velat vinna en »nuisance value», som sedan skulle kunna utnyttjas för att uppnå amerikanska och engelska eftergifter i fråga om de prestigekrav, när det gäller den stora västalliansens ledning, vilka ibland förefalla att ligga de Gaulle närmare om hjärtat än snart sagt någonting annat. Hans beredvillighet att acceptera Oder-Neisselinjen såsom slutgiltig östgräns för Tyskland — en ståndpunkt som vållat mycken olust och besvikelse i Bonn — skulle väl närmast kunna åberopas till stöd för den sistnämnda tolkningen av hans hållning och i varje fall såsom argument mot att taga det mellersta av de nyss anförda tolkningsalternativen alltför allvarligt.

Mellan Macmillan å ena sidan, Adenauer-de Gaulle å den andra intog den amerikanska utrikesledningen en medlande ståndpunkt i fråga om den riktiga taktiken gentemot Kreml. Dock var en viss skridning i riktning mot Macmillans ståndpunkt påtaglig i State Department. Därtill torde flera moment ha samverkat. Det låg uppenbarligen i Amerikas intresse att på ett försiktigt och taktfullt sätt förbättra Macmillans valutsikter och sålunda hålla den opålitlige Aneurin Bevan fjärran från Downing Street under ännu en valperiod. Den åldrande Eisenhowers egen

maktperiod skrider obönhörligen mot sitt slut. Mycket tyder på att han numera inriktat sin ärelystnad på att gå till historien såsom den store fredsstiftaren, sedan det blivit ganska tydligt, att hans presidentskap i övrigt knappast kommer att ge honom några större anspråk på eftervärldens hägkomst. I denna fredsbefrämjande verksamhet med årsskiftet 1960/1961 såsom obönhörlig sista termin arbetar han under de svårigheter och faror — för sig och för andra — som på engelska pläгат sammanfattas med uttrycket »an old man in a hurry». Även andra moment tillkomma. De sensationella ryska framstegen på raketternas område ha alldeles obestriddligen gjort den amerikanska hemmafrenten sårbar på ett sätt, som inte kunde förutses vid femtiotalets början. Den känsliga och lättörda amerikanska opinionen har också reagerat på ett sätt, som kan vara värt uppmärksamhet. Det är karakteristiskt, att medan under Eisenhowers tidigare maktskede den demokratiska oppositionen nästan alltid angrep hans politik såsom alltför eftergivande mot den röda faran, alltför litet angelägen att hävda Förenta staternas maktställning och intressen, har den demokratiska kritiken under 1958–1959 i stor utsträckning — detta gäller dock inte Harry Truman och Dean Acheson men väl senator Humphrey och Adlai Stevenson — angripit Vita huset och State Depart-

ment såsom alltför styva och stelbenta, alltför obenägna att taga vara på de ryska inviterna. Opinionsläget är ett annat än för fem år sedan, tröttheten i fråga om det kalla kriget har gripit omkring sig, övertygelsen om Amerikas möjligheter att snabbt och effektivt segra i en eventuell kraftmätning är ej längre lika obetingad som tidigare. Även i U. S. A. stundar ett val, där en uppnådd storpolitisk avspänning skulle bli republikanernas främsta trumfkort i en eljest kanske ej alltför lysande sits.

Det är ovisst att veta, hur den amerikanska politiken skulle ha utvecklats, om John Foster Dulles fortfarande hade fått leda den. Det har påpekats, att även han under sina sista effektiva månader visade tendenser till en större »smidighet» — i mångas vokabulär gärna en synonym för eftergivenhet — än tidigare. Det är väl ändå mindre sannolikt, att han skulle ha sträckt sig så långt i riktningen av »appeasement», som nu blev fallet, sedan han fram på våren 1959 av en obotlig sjukdom satts ur spelet.

Vad man såväl i England som i Amerika möter, är emellertid inte enbart tillfälliga förskjutningar i opinionen i sammanhang med förändrade militärtekniska perspektiv och därav utlösta valtaktiska överväganden hos de politiska partiernas ledande organ. Det är här djupare sett fråga om psykologiska förhållanden, vilka i själva verket utgöra den grundläggande svårig-

heten för de fria staterna i en tid sådan som vår. Det demokratiska styrelseskicket har under bägge världskrigen och likaså i den situation som rådde under åren kring 1950 visat sig mäktigt beundransvärda kraftansträngningar och en mycket stor förmåga till samling. Intressetvister och smärre ideologiska motsättningar ha trängts i bakgrunden och medborgarna ha utan motsträvighet kunnat vinnas för mycket stora ekonomiska offer och avsevärda personliga insatser av kraft och av tid, när det för alla blivit klart, att fienden stod omedelbart utanför portarna, att frihet och säkerhet voro stadda i uppenbar och ögonskenlig överhängande livsfara. Så kunde England och Frankrike uthärda gastkramningen 1914–1918, så överlevde England det andra halvåret av 1940, så kunde den fria världen framgångsrikt möta anstormningen efter Pragkuppen 1948, under Berlinblockaden och under Koreakriget. Men situationen blir så småningom en annan, då hotet antingen inte längre framträder så uppenbart och nära eller också blivit så gammalt och vant, att man inte längre reflekterar över det utan låter det bli en fast beståndsdel i tillvaron, som gemene man inte längre har fantasi nog att närmare konkretisera. Övergrepp, som i förstone tett sig både outhärdligt upprörande och omedelbart hotfulla, få så småningom blott alltför lätt det invandras hävd och övergå till att bilda

permanenta ehuru lätt obehagliga inslag i världsbilden. Det är under sådana förhållanden, när den aggressiva parten inte på länge låter sin aggressivitet öppet framträda, som den demokratiska mentalitetens svagaste sidor ånyo börja framträda. Det är inte lätt att få en nation, som själv beslutar över sina pålagor och sina personliga bördor, att år efter år offra milliarder på militära försiktighetsåtgärder och att taga på sig tunga personliga insatser i försvarsmaktens tjänst, när dessa offer te sig helt och hållet improduktiva och enbart tyngande på levnadsstandarden, därför att den presumptive motståndaren till synes förhåller sig stilla och endast ägnar sig åt att stärka sin egen krigspotential bakom sina nyvunna, långt framskjutna gränslinjer. Ungern är det senaste, skrämmande exemplet på hur fort vi glömma och acceptera det nakna skräckväldet såsom ett reguljärt inslag i den mellanfolkliga samlevnaden. De baltiska staterna utgöra ett något äldre, som just i Sverige av både geografiska och historiska skäl dock borde ha en förblivande aktualitet.

I själva verket torde det förhålla sig så, att medan för en diktatur det kalla kriget är ett tillstånd, som ofta kan uthärdas mycket länge och då snarast utgör ett slags styrkebälte för en annars impopulär regim, så är det för folkstyrda stater, inställda på ekonomiskt, socialt och kulturellt framåtskri-

dande, nära nog omöjligt att i en längre följd av år oavbrutet inrätta sig för ett tillstånd av permanent högsänkning och krigsfara — om inte den presumptive fienden då och då tillhandahåller någon åskådningsskåning i vad det egentligen ytterst rör sig om.

Det här i korthet antydda sammanhanget torde utgöra den egentliga förklaringen till att den ryska »fredsoffensiven» under det senare 1950-talet med sitt tal om fredlig samlevnad i stort sett — tiden för den ungerska tragedien frånräknad — har varit lika framgångsrik som den brutala stalinistiska taktiken var resultatlös efter 1948.

Under sommaren 1959 ägde det långdragna utrikesministermötet i Genève rum. Trots att västmakterna visade en långt gående benägenhet till smärre eftergifter, blev det resultatlöst till följd av den ryska omedgörligheten. Ur rysk synpunkt hade det dock sitt klara värde, eftersom de yttre arrangemangen på ett nästan groteskt sätt demonstrerade ett slags likställighet mellan den folkvalda regeringen i Västtyskland med dess 52 millioner invånare å den ena sidan och tvångsherrarna över de 16 förslavade millionerna öster om Elbe och Saale å den andra. Det intryck, som därigenom skapades på många håll, av ett slags saklig och rättslig paritet mellan två tyska statshalvor torde ej bli lätt att åter bringa ur världen.

När det blev allt tydligare för de

deltagande regeringarna, att Genèvekonferensen ej skulle leda till något resultat, reste sig alltmera tvingande frågan om vad fortsättningen skulle bli. Naturligast med hänsyn till tidigare erfarenheter från det kalla kriget skulle ha varit att skiljas utan vidare spisning och överlåta ansvaret och det eventuella initiativet till vidare åtgärder åt den part, vars omedgörlighet hade vållat dödläget. Så skulle tidigare sannolikt också ha skett. Men presidenten Eisenhower var denna gång ej sinnad att låta det stanna därvid, vare sig detta sedan berodde på att han befarade rent desperata ryska aktioner eller på att han ville själv taga ett dramatiskt initiativ i fredsbevarande syfte. Alltnog, han inbjöd, redan innan sammanbrottet i Genève var ett offentligt faktum, Krusjtjev till ett besök i Förenta staterna i september, avsett att senare under hösten följas av en motsvarande Eisenhower-visit i Sovjet. Den tunnslitna förhandlingstråden skulle sålunda ännu hållas löpande, och Krusjtjevs personliga syften tillgodosågos på ett sätt, som kanske motsvarade hans önsknings ännu bättre än ett möte på högsta nivå. Vid en sådan sammankomst skulle den ryske diktatorn ha ställts ensam mot tre. Nu framkallades i stället i den ryska allmänhetens liksom i den övriga mänsklighetens ögon visionen av hur han och herren i Vita huset på tu man hand avgjorde världens öden, utan att störas eller

hämmas av invändningar från »stormakter» av den andra eller den tredje ordningen. Den övervägande positiva reaktionen i Förenta staterna på denna inbjudan var i och för sig ett värtaligt vittnesbörd om hur starkt opinionsläget förskjutits sedan den tid för ej så länge sedan, då en motsvarande in- vit övervägande skulle ha utlöst harmsna eller förbittrade protester och motdemonstrationer.

Krusjtjevs av en oerhörd publicitet omgivna besök i Amerika ägde programenligt rum i september. Det stördes vid några tillfällen, särskilt i Los Angeles, av obehagliga intermezzon och obehärskade utfall från gästens sida mot värdarna. I stort sett lyckades det dock. Avslutningsvis ägde enskilda överläggningar rum mellan Eisenhower och Krusjtjev på den förres rekreationsplats Camp David. Vad som därvid tilldrog sig, är alltjämt i allt väsentligt — om det nu inrymde något väsentligt — obekant. »Camp-David-andan» har emellertid i fortsättningen livligt åkallats från skilda håll, särskilt när det gällt att göra Västern mera mjuk gentemot ryska krav och önskemål. Några egentliga uppgörelser i sak torde enligt allmän uppfattning ej ha träffats. Däremot förefaller det klart, att ryssarna åtminstone för den närmaste tiden avstått från sina ultimativa synpunkter på Berlinspörsmålet och uppgett sig vara redo till förhandlingar i vanlig ordning. Eisenhowers ryska resa upp-

sköts långt in på 1960. Särskilt på engelskt håll var det då ett starkt önskemål, att ett möte mellan de fyra stora skulle äga rum redan i slutet av 1959, men tack vare franskt och tyskt motstånd vart det intet av dessa spekulationer.

Slutet av år 1959 kom i stället att få sin prägel av Eisenhowers stort upplagda good-will-turné till Indien, Mellersta Östern och länderna vid Medelhavet samt av de överläggningar, som ägde rum dels inom Atlantpaktledningen och dels mellan Eisenhower och de övriga ledande männen inom västblocket. Den förra tilldragelsen, alltså Eisenhowers stora resa, var väl främst av opinionspåverkade och mindre av rent politisk karaktär. Inte minst till följd av den aggressiva rödkinesiska politik, varom här senare skall talas, men även tack vare presidentens vinnande framträdande blev den tydligen en succés. I varje fall för någon tid framåt har den förbättrat Amerikas position i de berörda länderna och alldeles särskilt i det tidigare gärna prokommunistiskt-neutralistiska Indien.

Överläggningarna inom västblockets ledning ledde i alla händelser till att enighet uppnåddes kring tiden för mötet på högsta nivå. Enligt de Gaulles önsknings men i motsats till den tidigare engelska ståndpunkten uppsköts detta evenemang till början av maj, efter det att den franske statschefen hunnit att dels själv vara värd åt Krusjt-

jev, dels besöka Eisenhower, dels — och måhända viktigast — förmodligen avbränna den atombomb i det inre Sahara, som enligt hans förhoppningar skall bereda Frankrike en med England fullt likaberättigad plats i västblockets ledning. Att denna förhållandevis långa fördröjning kunnat genomföras utan alltför häftiga missnöjesyttringar från det brittiska kabinettets sida, lär väl snarast kunna tolkas som ett tecken på att Macmillan inte längre är lika angelägen om att framstå som en ny upplaga av 1938 års Neville Chamberlain, som han stundom kunde förefalla under månaderna före det viktiga valavgörandet i England. Om denna tolkning är riktig, skulle den väl närmast berättiga oss att ur den fria världens synpunkt motse händelsernas fortsatta utveckling med något större optimism än under de tidigare delarna av 1959.

Det förefaller däremot, som om det hittills inte varit möjligt för västmakternas ledare att samlas kring något klart fixerat program för de stundande diplomatiska kraftmätningarna med Krusjtjev. Ganska starka meningsskiljaktigheter synas alltjämt råda mellan en mjukare engelsk och en hårdare fransk-tysk linje. De fyra första månaderna av 1960 måste därför rimligen komma att bjuda på mycken och livlig diplomatisk aktivitet för att bringa ståndpunkterna till bättre inbördes överensstämmelse.

Till dessa motsättningar angående den taktik, som bör användas gentemot Krusjtjev, kommer emellertid en annan viktig schism, där de Gaulle står ensam mot de tre andra västliga huvudmakterna. Det är här fråga om Atlantblockets politiska och militära ledning liksom om betydelsefulla delar av dess rent militära uppbyggnad. De Gaulle önskar bereda Frankrike en med U. S. A. och England fullt likaberättigad ställning, som skulle reducera de mindre väststaterna även formellt till rena statister. Han vill därjämte frångå den utveckling till en integrerad, så att säga överstatligt uppbyggd krigsmakt, som hittills varit karakteristisk för NATO. När det gäller att hävda dessa starkt partikularistiska önskemål, har han inte dragit sig för påtryckningsåtgärder, som måste minska hela Nato-arméns slagkraft i händelse av allvarliga tilldragelser. Redan tidigare var ju större delen av Frankrikes krigsmakt bunden av oron i Algeriet och sålunda ur stånd att infria sina förpliktelser i Europa. Nu har de Gaulle dels undandragit sin marin från det gemensamma Medelhavskommandots befälsområde, dels inlagt en så omedgörlig ståndpunkt i fråga om amerikanarnas bestämmanderätt över sitt med atombomber utrustade flyg i Europa, att Washington sett sig nödgat att flytta en avsevärd del därav från Frankrike till flygplatser på andra, ur amerikansk synpunkt mera re-

sonliga bundsförvanters territorium.

Denna franska särpolitik och motsträvighet inom Atlantpaktens militära verksamhet är förvisso en mycket allvarlig svårighet, som kastar en mörk slagskugga över den dock i sista hand mest betydelsefulla sidan av samarbetet inom den fria världen. Den kan i värsta fall bebåda en olycksdiger tendens till återgång till den obegränsade och oupplysta statliga suveränitet, som för 2 300 år sedan blev det fria Greklands öde och som i vår egen tid redan en gång varit nära att lägga Europa under en despots oinskränkta herravälde.

*

Om händelseutvecklingen i Europa och kring Atlanten under 1959 åtminstone på ytan haft en prägel av avspänning och minskad omedelbar krigsrisk, har utvecklingen i Fjärran Östern lika klart präglats av motsatt tendens. Det röda Kinas växande arrogans och aggressivitet har här varit det dominerande fenomenet. Detta har i sin tur inlett vad som kan bli en mycket skickesediger omgruppering i Sydasiens.

Denna händelseutveckling fick sitt första mera betydelsefulla uttryck i mars, då en nationell frihetsrörelse i Tibet efter inledande smärre framgångar nedslogs av överväldigande kinesisk militärmakt under utvecklandet av den yttersta brutalitet. Det lilla man där-

efter fått veta från de avlägsna tibetanska högplatåerna och dalarna, tyder på att härskarna i Peking numera bestämt sig för ett totalt och hänsynslöst utplånande av Tibets hela nationella, politiska och religiösa egenart. Termen »folkmord» har, veterligen på goda grunder, blivit använd i diskussionen kring dessa händelser.

Tibet har av religiösa grunder ett starkt grepp om massornas känslor i Indien. Olycksbuden därifrån fingo också en omedelbar och häftigt avkylande verkan på Indiens dittills så starka sympatier för det röda Kina. Premierminister Nehru hade åtskillig svårighet att hålla indignationen inom de gränser, som hans neutralism fann politiskt ändamålsenliga. Det skulle emellertid ej alls stanna vid dessa misshälligheter inom de dittills så utmärkta indisk-kinesiska relationerna.

Under årets senare del blev det tvärtom tydligt, att mycket allvarliga kinesiska gränskränkningar ägde rum på Indiens eget territorium såväl i västra (Ladak) som i östra (Assam) Himalaja. Kineserna överskredo hänsynslöst den sedan länge fastställda indiska gränsen, bortsnappade indiska posteringar och företogo t. o. m. omfattande och strategiskt betydelsefulla vägbyggen på indisk mark. Ett kinesiskt hot mot de strategiskt så betydelsefulla buffertstaterna Bhutan, Sikkim och Nepal avtecknade sig likaledes. Hela Indiens nordgräns syn-

tes vara i begrepp att bli hotad, och upphetsningen steg inom de indiska kretsar, som ej stå under den i dylika fall så trankile Nehrus omedelbara inflytande. En helt annan aktivitet hade han utvecklat 1956, när det gällde att rädda Nassers regim.

På lång sikt betydelsefullt förefaller det att vara, att den gemensamma faran i Ladak dock för första gången synes göra ett närmande, ja, t. o. m. en viss samverkan mellan Pakistan och Indien möjlig. Att oron för Kinas avsikter också bidrog till att göra Eisenhower's Indienresa till en överväldigande publikframgång, har redan omtalats.

De röda mandarinerna ha emellertid långtifrån nöjt sig med att trampa Indien på tårna. Deras vassaller i Nordvietnam ha dragit ut på krigsstigen i Laos och därigenom utsatt de ytterligt labila förhållandena i Bortre Indien för allvarliga påfrestningar. Kina självt har vid tillvaratagandet av påstådda kinesiska ekonomiska intressen i Indonesien uppträtt så bryskt och översittarmässigt, att t. o. m. en annars så »fellow-traveler»-präglad regering som presidenten Sukarnos blivit illa berörd och sett sig nödsakad till förhållandervis drastiska motåtgärder.

Det intressanta i detta sammanhang — bortsett från de påtagliga förskjutningarna i det sydasiatiska stämningläget till Västerens fördel — är givetvis problemet, vad det nu

inträffade kan visa oss om förhållandet mellan Moskva och Peking, annars så oåtkomligt för främmande insyn. Många menar, att Kinas aggressivitet är allt annat än önskvärd ur rysk synpunkt och att den utgör ett allvarligt streck i räkningen för Krusjtjevs planer. Somliga hoppas t. o. m., att den ryske diktatorn inför hotet från sin hittillsvarande bundsförvants maktutveckling och aggressivitet skall finna sig nödsakad att söka en återförsäkring hos västmakterna. Detta är givetvis alldeles möjligt, och Krusjtjevs egna uttalanden mot årets slut inför en del av de kinesiska åtgärderna skulle närmast motsvara en sådan tolkning, om de fattas såsom sanna uttryck för vad han verkligen menar och känner.

Men det är naturligtvis likaväl möjligt, att man här har att göra med vad tyskarna kalla »ein abgekartetes Spiel», alltså med i förväg fördelade roller. Det ligger rätt nära till hands att antaga, att det i hög grad kan ligga i den nuvarande ryska politikens intresse att i Västerås ögon framstå såsom resonabel och förhandlingsvillig mot bakgrunden av en bullersam och brutal allierad, ja. t. o. m. möjligen att ingiva Västerås förhoppningen att i det fridsälla Kreml kunna finna en pålitlig hjälp mot de aggressiva framstötarna från Peking. Om en dylik uppfattning kan bringas att slå rot i den fria världen, borde den kunna förväntas

göra Västerås statsmän ännu lyhördare än nu för ryska önskemål beträffande Berlin, för att inte säga i fråga om Tysklands återförening.

Det kan vara skäl att i detta sammanhang påminna om det märkliga växelspel mellan kommunistiska framstötter i öster respektive väster, varpå särskilt den senare halvan av 1958 erbjöd påfallande och väl regisserade exempel. Och det är kanske skäl att även erinra sig, att samma, i allmänhet vänsterbetonade kretsar, vilka nu hoppas på ett resonligt Ryssland som nödankare mot ett aggressivt Kina, för mindre än tio år sedan hyste exakt samma förhoppningar ehuru med omvända förtecken. Den gången var det för dem det fredliga Kina med sin oförargliga bondekommunism — ett slags österländsk variant av andra länders egnahemsrörelser — som skulle kunna bli en hjälp mot Stalins aggressiva Ryssland. Det spekulerades då för tiden åtskilligt om möjligheterna till att Mao med tiden skulle kunna utveckla sig till en annan Tito. Rollerna äro nu ombytta — det är kanske endast illusionerna, som förbli desamma hos dem, som evigt vilja låta sig duperas av allt rött.

Blott framtiden kan utvisa, vilkendera av dessa bägge tolkningar, som varit den riktiga. Samtiden saknar allt autentiskt källmaterial, som skulle kunna medge en tydning av någon egentlig säkerhetsgrad.

Inför händelserna inom Atlantvärlden och i Fjärran Östern har Mellersta Orienten, som annars under större delen av femtiotalet stått så mycket i förgrunden, tett sig ganska händelsefattig under 1959. Det är påtagligt, att kommunismen har mycket goda möjligheter att göra sig gällande i det av allsköns motsättningar sönderslitna Irak. Ingenting kan dock ännu med säkerhet sägas om vart utvecklingen i detta olyckliga land kan komma att leda. Missräkningen inför händelserna i Irak, de direkta farhågorna för att Kassem kan hota även Syrien och Jordanien och faran för en kommunistisk expansion i större skala inom arabvärlden, ha alla tydligen bidragit till att komma president Nasser att rätt bestämt avvika från sin tidigare klart pro-ryska utrikespolitiska orientering. Han söker nu återförsäkring i bättre förbindelser med västmakterna — även England! — liksom även med dessas tidigare från Kairo med en så sällsport rik flora av arabiska skällsord dagligen överhoppade konung Hussein av Jordanien. Utvecklingen i Bagdad har såtillvida haft ett inflytande på grupperingen i Mellersta Östern, vilket erinrar om det nyss antydda, som den kinesiska aggressiviteten utövat på konstellationerna i Syd-asien.

Ett med tanke på framtiden ytterst viktigt inslag i det politiska händelseförloppet under 1959 har varit den snabba utvecklingen i

riktning mot skapandet av ett stort antal relativt oberoende stater under svart ledning i Afrika. Det finns från en icke-kolonialmakts horisont intet skäl att ingå i moraliskt färgade värderingar av detta skeende eller i betraktelser över huruvida denna utveckling skulle ha kunnat med fördel fördröjas. Det är endast all anledning att här erinra om att dessa väldiga förändringar med stor sannolikhet komma att innebära en avsevärd materiell, ekonomisk och även militär försvagning av de europeiska västmakterna liksom om att de nya länderna med sina i allmänhet politiskt föga erfarna ledare sannolikt komma att erbjuda Moskvas och Pekings utrikesdepartement ypperliga skådeplatser för alla slags manövrer i det kalla kriget. De senaste fem årens händelser inom arabvärlden kunna måhända ge någon liten försmak av vad Afrika kan komma att bjuda på under 1960-talet.

*

Den utan jämförelse viktigaste tilldragelsen på det inrikespolitiska planet under året var det engelska valet i oktober med dess oväntat stora seger för Macmillans konservativa regering. Det är något i nyare engelsk historia alldeles unikt, att ett parti såsom nu Labour tre gånger i följd under loppet av nio år lider nederlag vid valurnorna och för var gång med ännu sämre resultat än gången förut. Att så skett, tyder onekligen på att ar-

betarpartiets ledning har tappat kontakten med de aktuella sociala, ekonomiska och politiska realiteterna och envisats att röra sig med ett hopplöst föråldrat program. Den interna debatten inom partiet efter valet har också till stor del förts efter dessa linjer. Det för Labours framtid bekymmersamma är emellertid, att partiledaren Gaitskell, som personligen uppenbarligen delar den nyss antydda uppfattningen om de innersta orsakerna till nederlagen, ändå inte vågat att offentligen draga konsekvenserna av denna sin insikt. Många tongivande personligheter inom partiet motsätta sig däremot i en överdriven traditionalism frenetiskt att lämpa åtminstone en del av den obekväma barlasten över bord. Våra egna inhemska socialdemokratiska programrevisionsdebatter visa för övrigt samma obenägenhet att resolut inrätta sig efter att världen inte längre är alldeles densamma som år 1900.

Det torde trots detta vara försiktigast att inte inlåta sig på några politiska dödförklaringar av Labour party. I politik kan mycket hända, och det kan 1960 vara skäl att erinra om att rätt många vänstertidningar efter 1945 års engelska överraskningsval förkunnade, att nu hade det brittiska konservativa partiet fått sin definitiva dödsstöt.

De utrikespolitiskt viktigaste konsekvenserna av den engelska valutgången äro två. England har

för fyra eller fem år framåt en regering, som bör vara i stånd att relativt friktionsfritt samarbeta med Amerika och med de stora europeiska västmakterna. Macmillan och hans hird borde vidare för samma tid vara befriade från varje behov att alltför ivrigt snegla efter väljarnas oförgripliga tankar, när det gäller att pejla den utrikespolitiska kursen.

I Frankrike har de Gaulles regim hittills med övervägande framgång bestått det stora provet. Den verkliga, svåra påfrestningen måste emellertid komma, när presidenten nödgas att klart bekänna kort i den algeriska frågan. Redan under 1959 ha åtskilliga tendenser yppat sig till allvarliga schismer mellan honom och hans ursprungliga anhängare på denna avgörande punkt.

I Tyskland har Konrad Adenauer segerrikt övervunnit de skakningar, som på försommaren inträdde i samband med hans manövrer inför presidentvalet och hans märkliga uppgörelser inför öppen ridå med sin främste medhjälpare, minister Erhard. Den nu 84-årige kanslern synes vara beredd att som ledare utkämpa ännu en valkampanj och anträda en fjärde maktperiod som regeringschef. Med hänsyn till oppositionens stora svaghet och splittring förefaller en sådan utveckling särdeles möjlig. Den egentliga faran för systemet Adenauer skulle väl vara, om hans västliga allierade skulle visa sig villiga till så stora eftergifter inför den ryska utpress-

ningen i Berlinfrågan och återföringsproblemet, att den tyska allmänheten i desperation skulle låta sig bibringas uppfattningen, att hela alliansen med västmakterna visat sig vara i grund förfelad. Om anglosaxisk eftergivenhet och optimism mot all förmodan skulle låta det komma därhän, skulle hela Europa ställas inför ytterst allvarliga avgöranden.

Även i Amerika nalkas ett val. Tidigare föreföll det ett slag, som om republikanerna skulle vara på förhand dömda till ett stort nederlag. Men likaväl som Macmillan lyckades ordna lederna och sluta fronten efter Suezfiaskot, synas nu Eisenhower, Nixon och deras medhjälpare ha lyckats att åtminstone till ej ringa del återtaga den terräng, som förlorades vid mittperiodsvalet 1958. Efter Rockefeller's tillbakaträdande förefaller Nixons nominering till republikansk kandidat vara given. Om man sedan får tro opinionsundersökningarna, skulle efter hans ryska resa på sommaren 1959 och Eisenhowers utrikespolitiska aktivitet vicepresidentens chanser vara långt ifrån dåliga. På den demokratiska sidan synes i varje fall än så länge en viss splittring för att inte säga förvirring vara rådande. Under dessa förhållanden bör valet i november 1960 åtminstone kunna bli

spännande. Att dess utgång skulle kunna komma att innebära någon större omläggning av Förenta staternas utrikespolitiska kurs, förefaller för ögonblicket mindre sannolikt.

*

Året 1959 har, såsom redan sagts, i fråga om Europa åtminstone på ytan uppvisat en tydlig avspänning. Kring Stilla havet är situationen däremot minst lika eldfängd som tidigare. Om därtill lägges, att den europeiska avspänningen åtminstone hittills inte har medfört någon som helst vänskaplig överenskommelse i någon enda av de många och svåra sakliga stridsfrågorna utan uteslutande gjort sig gällande på det så att säga formella och ceremoniella planet, så är därmed också sagt, att det vid 1960 års ingång ingenstades kan skönjas något tecken, som skulle göra en minskning av den militära och psykologiska beredskapen försvarlig i de mindre stater, vilka sväva i fara att kunna indragas i en eventuell konflikt. Det kalla kriget går vidare ehuru för ögonblicket med andra metoder och delvis på andra marker än under femtiotalet. Endast framtiden kan visa, om den formella spänningsminskningen en gång kommer att följas av en verklig utjämning av motsättningarna.